

Hallitussihteeri Sonja Jantunen

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN ASETUS YLIOPISTOTASOISEN SOSIAALITYÖN TUTKIMUKSEN RAHOITUKSESTA

1 Pääasiallinen sisältö

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen painoalueista ja tavoitteista sekä sosiaalihuoltolain 60 c §:n 2 momentissa tarkoitetun arviointiryhmän asettamisesta, kokoonpanosta ja tehtävistä.

Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen tavoitteena olisi edistää väestön hyvinvointia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä tehtävän korkeatasoisen ja vaikuttavan sosiaalityön tutkimuksen kautta ja edistää sosiaalihuollon vaikuttavuutta sekä tukea sosiaalihuollon tutkimusperusteisuutta. Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen painoalueina olisivat sosiaalityön vaikuttavuus, laatu ja asiakasturvallisuus; erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden elämäntilanteet ja palvelutarpeet; ennakoinvan, ehkäisevän ja rakenteellisen sosiaalityön tutkimus sekä innovaatiot sosiaalityössä; asiakkaiden osallisuus ja toimijuus sosiaalihuollossa; sosiaalityön henkilöstö, asiantuntijuus ja työn rakenteet sekä vuosina 2020-2023 asetuksen perusteella rahoitettujen tutkimusten arviointitutkimus. Painoalueisiin kohdistuvan tutkimuksen tulisi lisäksi kytkeytyä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään. Painoalueiden ja tavoitteiden lisäksi voimassa olevaan asetukseen nähden ehdotettaisiin lähinnä teknisiä muutoksia, joiden tarkoituksena olisi yhtenäistää terveydenhuollon ja sosiaalihuollon yliopistotasaisen tutkimuksen rahoituksia koskevia asetuksia.

Asetuksella olisi tarkoitus korvata aikaisempi sosiaali- ja terveysministeriön asetus yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen rahoituksesta. Uusi asetus on tarkoitettu tulemaan voimaan 19.2.2024.

2 Asian tausta ja asetuksenantovaltuudet

Asian tausta

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 60 c §:n mukaan sosiaali- ja terveysministeriö voi myöntää vuosittain hakemusten perusteella valtion rahoitusta yliopistotasoisille sosiaalityön tutkimushankkeille, jotka sopivat yhteen sosiaalityön tutkimustoiminnan painoalueiden ja tavoitteiden kanssa ja jotka on vertaisarvioitu. Ministeriö päättää rahoitusta saavista hankkeista vertaisarviointiin perustuen kuultuaan sosiaalihuoltolain 60 c §:n 2 momentissa tarkoitettua arviointiryhmää. Lounais-Suomen aluehallintovirasto maksaa tutkimusrahoituksen hankkeiden toteuttajille kahdessa erässä vuosittain.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa on useita kirjauksia vaikuttavuuteen liittyen. Vaikuttavien menetelmien ja parhaiden käytäntöjen käyttöä palvelujärjestelmässä edistetään muun muassa tukemalla vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden tutkimusta, joka kohdentuu palvelujärjestelmään, sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Lisäksi hallitusohjelman mukaan tarkoituksena on ottaa käyttöön yhdenmukaisesti arvioituja, vaikuttavia ja kustannusvaikuttaviksi todettuja menetelmiä sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset strategiset tavoitteet ovat keskeinen osa valtakunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausta. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet vuosille 2023–2026 jakautuvat neljän yläperiaatteen alle. Yläperiaatteet ovat: palvelujen laatu paranee, lisätään toiminnan vaikuttavuutta, sosiaali- ja terveydenhuolto on toimiva osa yhteiskuntaa sekä tiedon ja tutkimuksen merkitys kasvaa. Yhtenä valtakunnallisena tavoitteena on vaikuttavuusperustaisuuden painottuminen kansallisessa ja alueellisessa ohjauksessa. Lisäksi yhtenä tavoitteena on palvelujärjestelmään sekä perusterveyden ja sosiaalihuollon palveluihin liittyvä tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistuminen. Vahvistamalla erityisesti palvelujärjestelmän ja perustason palveluihin liittyvää tutkimusta, kehittämistä ja vaikuttavuutta voidaan tukea monialaisuutta ja palvelujen yhteensovittamista, vaikuttavuutta sekä asiakas- ja potilasturvallisuutta. Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämistoiminnassa vahvistetaan erityisesti perustason palveluihin, perusterveydenhuoltoon ja sosiaalihuoltoon liittyvää tutkimusta ja kehittämistä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut vuonna 2022 uuden Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian ja toimeenpanosuunnitelman vuosille 2022-2026. Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategialla ja toimeenpanosuunnitelmalla 2022-2026 edistetään osallisuutta, turvallisuutta vahvistavia toimia ja turvallisuuskulttuurin johtamista Suomessa. Visio on, että Suomi on asiakas- ja potilasturvallisuuden mallimaa vuonna 2026 – vältämme vältettävissä olevan haitan. Yhtenä strategian kansallisen tason toimenpiteenä on valtion tutkimusrahoituksen kohdistamisessa asiakas- ja potilasturvallisuuden tutkimuksen huomioiminen.

Ehdotettavalla asetuksella korostettaisiin hallitusohjelman ja valtakunnallisten tavoitteiden mukaisesti yliopistotasoiselle sosiaalityön tutkimukselle asetetuissa tavoitteissa vaikuttavuuden edistämistä. Yliopistotasoisien sosiaalityön tutkimuksen painoalueiksi lisättäisiin laatu ja asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian mukaisesti asiakasturvallisuus. Tutkimuksen painoalueiksi lisättäisiin myös sosiaalityön henkilöstö, asiantuntijuus ja työn rakenteet sekä vuosina 2020-2023 asetuksen perusteella rahoitettujen tutkimusten arviointitutkimus. Aiemmin painoalueina ollut sosiaalityö sosiaali- ja terveydenhuollon etuuskien ja palveluiden järjestelmässä ei uudessa asetuksessa olisi enää omana painoalueena, vaan uuden 2 §:n 2 momentin mukaan painoalueisiin kohdistuvan tutkimuksen tulisi kytkeytyä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään. Sosiaalityön työmenetelmien tutkimus ei olisi enää omana erillisenä painoalueena.

Tällä asetuksella on tarkoitus korvata aikaisempi sosiaali- ja terveysministeriön asetus yliopistotasoisien sosiaalityön tutkimuksen rahoituksesta ja säätää yliopistotasoisien sosiaalityön tutkimuksen tavoitteista ja painoalueista sekä valtakunnallisesta arviointiryhmästä ja sen kokoonpanosta ja tehtävistä.

Asetuksenantovaltuudet

Sosiaalihuoltolain 60 c §:n 3 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset yliopistotasoisien sosiaalityön tutkimuksen painoalueista ja tavoitteista sekä sosiaalihuoltolain 60 c §:n 2 momentissa tarkoitetun arviointiryhmän asettamisesta, kokoonpanosta ja tehtävistä. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tutkimusrahoituksen myöntämisestä ja maksamisesta sekä niihin liittyvistä menettelyistä.

3 Asian valmistelu

Asetusta on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa Sosiaalityön tutkimuksen valtakunnallisessa arviointiryhmässä (STM129:00/2021). Asetuksen valmistelua on jatkettu sosiaali- ja terveysministeriössä arviointiryhmän ehdotusten pohjalta.

Asetusluonnoksesta järjestettiin lausuntokierros ajalla xx.xx.2023-xx.xx.2023.

4 Nykytila ja keskeiset ehdotukset

Nykytila

Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen rahoituksesta säädetään sosiaalihuoltolain 60 c §:ssä.

Sosiaali- ja terveysministeriö voi myöntää vuosittain hakemusten perusteella valtion rahoitusta yliopistotasoisille sosiaalityön tutkimushankkeille, jotka sopivat yhteen sosiaalityön tutkimustoiminnan painoalueiden ja tavoitteiden kanssa ja jotka on vertaisarvioitu. Ministeriö päättää rahoitusta saavista hankkeista vertaisarviointiin perustuen kuultuaan sosiaalihuoltolain 60 c §:n 2 momentissa tarkoitettua arviointiryhmää. Lounais-Suomen aluehallintovirasto maksaa tutkimusrahoituksen hankkeiden toteuttajille kahdessa erässä vuosittain.

Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa valtakunnallisen asiantuntijoista koostuvan sosiaalityön tutkimuksen arviointiryhmän. Arviointiryhmän tehtävänä on tehdä ministeriölle vuosittain ehdotus tutkimustoiminnan painoalueista ja tavoitteista seuraavalle vuodelle sekä seurata ja arvioida rahoitusta saaneiden hankkeiden toteutumista.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen painoalueista ja tavoitteista sekä sosiaalihuoltolain 60 c §:n 2 momentissa tarkoitettua arviointiryhmän asettamisesta, kokoonpanosta ja tehtävistä. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tutkimusrahoituksen myöntämisestä ja maksamisesta sekä niihin liittyvistä menettelyistä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021), jäljempänä *järjestämislaki*, 32 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnasta hyvinvointialueella. Järjestämislain 32 §:n mukaisesti hyvinvointialue vastaa alueellaan tehtävälänsä koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnasta sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet huomioiden. Lisäksi hyvinvointialue muun muassa koordinoi ja ohjaa palvelutuotannossa tapahtuvaa integroitua kehittämistyötä sekä osallistuu kansalliseen ja alueelliseen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseen ja toimii yhteistyössä kuntien sekä koulutus-, kehittämis- ja tutkimustoimintaa harjoittavien organisaatioiden kanssa.

Järjestämislain 36 §:n mukaan samaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden on tehtävä yhteistyösopimus valtuustokausittain. Yhteistyösopimuksen tarkoituksena on varmistaa yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden työnjakoa, yhteistyötä ja yhteensovittamista. Yhteistyösopimuksessa on sovittava koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan toteuttamisesta sekä yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen koordinaatio-, ohjaus- ja neuvontatehtävistä näissä toiminnoissa.

Nykyinen sosiaali- ja terveysministeriön asetus yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen rahoituksesta (605/2020) on tullut voimaan 1.9.2020. Asetukseen on vuosittain tehty muutoksia. Asetuksessa säädetään muun muassa yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen tavoitteista ja

painoalueista. Asetuksen 1 §:n mukaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 60 c §:n nojalla rahoitettavan yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen tavoitteena on vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämiseen suuntaavaa sosiaalityön tutkimusta ja tukea siten sosiaalityön tutkimusperusteisuutta.

Asetuksen 2 §:n mukaan sosiaalihuoltolain 60 c §:n nojalla rahoitetun yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen painoalueet ovat: 1) sosiaalityötä sosiaali- ja terveydenhuollon etuuksien ja palveluiden järjestelmässä koskeva tutkimus; 2) sosiaalityön työmenetelmien tutkimus; 3) sosiaalityön vaikuttavuuden tutkimus; 4) erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden elämäntilanteisiin ja palvelutarpeisiin kohdistuva tutkimus; 5) ennakoivan, ehkäisevän ja rakenteellisen sosiaalityön tutkimus sekä innovaatiot sosiaalityössä; 6) asiakkaiden osallisuutta ja toimijuutta sosiaalityössä koskeva tutkimus. Pykälän 2 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitetuissa painoalueissa on huomioitava hyvinvointialueiden käynnistymiseen liittyvät toiminnalliset reunaehdot ja mahdollisuudet sosiaalihuollon palveluissa ja sosiaalityössä. Lisäksi asetuksessa on säännökset valtakunnallisesta sosiaalityön tutkimuksen arviointiryhmästä.

Tällä asetuksella olisi tarkoitus kumota voimassa oleva sosiaali- ja terveysministeriön asetus yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen rahoituksesta ja säätää uudessa asetuksessa yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen rahoituksen tavoitteista ja painoalueista. Lisäksi tarkoituksena olisi yhtenäistää terveydenhuollon ja sosiaalityön yliopistotasaisen tutkimuksen rahoituksia koskevia asetuksia, jonka vuoksi voimassa olevaan asetukseen nähden ehdotettaisiin lähinnä teknisiä muutoksia myös muihin pykäliin.

Keskeiset ehdotukset

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen painoalueista ja tavoitteista sekä valtakunnallisen asiantuntijoista koostuvan sosiaalityön tutkimuksen arviointiryhmän asettamisesta, kokoonpanosta ja tehtävistä.

Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen tavoitteena olisi edistää väestön hyvinvointia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä tehtävän korkeatasoisen ja vaikuttavan sosiaalityön tutkimuksen kautta ja edistää sosiaalihuollon vaikuttavuutta sekä tukea sosiaalihuollon tutkimusperusteisuutta. Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen painoalueina olisi 1) sosiaalityön vaikuttavuus, laatu ja asiakasturvallisuus; 2) erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden elämäntilanteet ja palvelutarpeet; 3) ennakoivan, ehkäisevän ja rakenteellisen sosiaalityön tutkimus sekä innovaatiot sosiaalityössä; 4) asiakkaiden osallisuus ja toimijuus sosiaalihuollossa; 5) sosiaalityön henkilöstö, asiantuntijuus ja työn rakenteet sekä 6) vuosina 2020-2023 asetuksen perusteella rahoitettujen tutkimusten arviointitutkimus. Painoalueisiin kohdistuvan tutkimuksen tulisi lisäksi kytkeytyä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään. Painoalueiden ja tavoitteiden lisäksi asetukseen ehdotettaisiin lähinnä teknisiä muutoksia voimassa olevaan asetukseen nähden, joiden tarkoituksena olisi yhtenäistää terveydenhuollon ja sosiaalityön yliopistotasaisen tutkimuksen rahoituksia koskevia asetuksia.

Uudella asetuksella olisi tarkoitus korvata aikaisempi sosiaali- ja terveysministeriön asetus yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen rahoituksesta.

5 Pääasialliset vaikutukset

Taloudelliset vaikutukset

Asetuksella ei olisi itsenäisiä vaikutuksia valtion talouteen. Valtion vuoden 2024 talousarvioesityksessä momentille 33.60.32 Valtion rahoitus terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen sekä sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen (kiinteä määräraha) on esitetty määrärahaa sosiaalihuoltolain 60 c §:n mukaisen tutkimustoiminnan valtion rahoituksen maksamiseen. Momentille myönnetään 35 000 000 euroa ja määrärahaa saa käyttää terveydenhuoltolain (1326/2010) 61—63 §:n sekä sosiaalihuoltolain (1301/2014) 60 c §:n mukaisen tutkimustoiminnan valtion rahoituksen maksamiseen.

Muut vaikutukset

Tutkimuksen kohdentamisen muutokset tapahtuvat hitaasti. Merkittävämpänä muutoksena voimassa olevan asetuksen mukaisiin tavoitteisiin olisi sosiaalihuollon vaikuttavuuden aiempaa suurempi rooli. Painoalueisiin on lisätty laatu ja asiakasturvallisuus, sosiaalityön henkilöstö, asiantuntijuus ja työn rakenteet sekä vuosina 2020-2023 asetuksen perusteella rahoitettujen tutkimusten arviointitutkimus. Aiemmin painoalueina ollut sosiaalityötä sosiaali- ja terveydenhuollon etuuksien ja palveluiden järjestelmässä koskeva tutkimus ei uudessa asetuksessa olisi enää omana painoalueena, vaan uuden 2 §:n 2 momentin mukaan painoalueisiin kohdistuvan tutkimuksen tulisi kytkeytyä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään. Sosiaalityön työmenetelmien tutkimus ei olisi enää omana erillisenä painoalueena.

Painoalueet tulisivat vaikuttamaan myös uusien tutkijoiden koulutukseen ja tutkimusorientaatioon, jolloin painoalueiden suhteellinen merkitys palvelujärjestelmässä tehtävän tutkimuksen ohjaajina kasvaisi ajan myötä.

Asetuksen voidaan odottaa vahvistavan sosiaalihuollon vaikuttavuutta ja sosiaalihuollon tutkimusperustaisuutta ja sitä kautta edistävän myös väestön hyvinvointia. Riittävä ja oikein kohdennettu sosiaalityön tutkimuksen rahoitus tuottaa merkittävää tietoa palvelujärjestelmän kehittämiseksi ja toimii osaavan henkilöstön vetovoimatekijänä. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyys ja saatavuus ovat heikentyneet voimakkaasti viime vuosina koko maassa, joten osaavan henkilöstön veto- ja myös pitovoiman lisäämiseen liittyvät vaikutukset ovat siksi myös tärkeässä roolissa. Rahoituksen kautta toteutettavat käytännönläheiset tutkimushankkeet luovat uusia tutkimusympäristöjä myös väitöskirjatasoisten tutkimusten toteuttamiseen, joita voidaan toteuttaa osana laajempia hankkeita.

6 Lausuntopalaute

Täydennetään lausuntokierroksen jälkeen.

7 Säännöskohtaiset perustelut

1 §. *Yliopistotasoisen sosiaalityön tutkimuksen tavoitteet.* Yliopistotasoisen sosiaalityön tutkimuksen tavoitteena olisi 1) edistää väestön hyvinvointia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä tehtävän korkeatasoisen ja vaikuttavan sosiaalityön tutkimuksen kautta; 2) edistää sosiaalihuollon vaikuttavuutta sekä 3) tukea sosiaalihuollon tutkimusperusteisuutta. Merkittävämpänä muutoksena voimassa olevan asetuksen mukaisiin tavoitteisiin olisi sosiaalihuollon vaikuttavuuden aiempaa suurempi rooli.

Sosiaalihuollon palveluissa on erityisen tärkeää pystyä tutkimuksellisesti tukemaan vaikuttavien palvelumuotojen kehittämistä ja toteuttamista. Tämä edellyttää muista käytettävissä olevista tutkimusrahoituksista poikkeavaa, kohdennetumpaa rahoitusmallia ja myös mallia, jossa tutkimusrahoitusta voidaan kohdentaa palvelujärjestelmän kannalta kriittisimpiin kohtiin.

1) edistää väestön hyvinvointia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä tehtävän korkeatasoisen ja vaikuttavan sosiaalityön tutkimuksen kautta;

Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen tavoitteena olisi edistää väestön hyvinvointia korkeatasoisen ja vaikuttavan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä tehtävän sosiaalityön tutkimuksen kautta. Asetuksella rahoitettavan yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen tulisi olla korkeatasoista tutkimusta, eikä sitä olisi tarkoitettu esimerkiksi päivittäiseen kehittämistyöhön. Sosiaalityön ja sosiaalihuollon tutkimustoiminnalle on kuitenkin ominaista sen läheinen yhteys käytännön työhön. Tutkimuksen yhteyttä käytännön työhön voidaan pitää tärkeänä, mutta siitä tulisi erottaa tavanomainen esimerkiksi työyhteisön toimintaan kuuluva kehittäminen, jota asetuksen mukaisella rahoituksella ei olisi tarkoitus rahoittaa. Tutkimuksen yliopistotasaisuudella tarkoitetaan tutkimuksen korkeaa tieteellistä laatua. Tutkimushankkeen riittävän tieteellisen korkealaatuisuuden edellytyksenä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että tutkimushankkeen johtaja on oppiarvoltaan tohtori ja lisäksi dosenttitasoinen tutkija. Toisaalta asetuksen nojalla olisi myös mahdollista rahoittaa tutkimushankkeita, joihin kytkeytyy tohtorikoulutettavien tekemää tutkimusta. Ohjauksen tulee tällöin tapahtua laajemman hankekokonaisuuden osana tutkimushankkeen johtajan toimesta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä hyvinvointialueet vastaavat alueellaan tehtävälänsä koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnasta sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet huomioiden. Samaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden on laadimassaan yhteistyösopimuksessa sovittava muun muassa koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan toteuttamisesta. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueella on erityinen koordinaatio-, ohjaus- ja neuvontatehtäviä näissä toiminnoissa. Yhteistoiminta- ja yhteistyörakenteiden sekä verkostojen rakentaminen koulutusjärjestelmän sekä muiden tkki- toimijoiden kanssa on yksi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyvä velvoite, joka toteutuu uudistuneissa rakenteissa aiempaa tiiviimmin ja kattavammin.

Sosiaalityön tutkimuksen osalta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus mahdollistaa niin perustason palveluihin liittyvän vahvan tutkimustoiminnan rakentumisen samoin kuin erityistason palveluiden ja niihin liittyvän tutkimus- ja kehittämistoiminnan rakentumisen palveluiden saavutettavuuden, saatavuuden ja vaikuttavuuden lisäämiseksi. Lisäksi vahvistuva sosiaalialan asema niin palvelutuotannossa kuin tutkimus- ja kehittämistoiminnassa luo edellytyksiä palveluiden porrasteisuuden, kokoamisen ja viranomaisyhteistyön kehittämiseksi ja sitä kautta asiakkaan oikeuksien toteutumisen edistämiseksi.

Mahdollisuus harjoittaa yliopistotasoista sosiaalihuollon tutkimusta palvelujärjestelmässä voisi toimia myös sosiaalihuollon osaavan henkilöstön vetovoimatekijänä. Palvelujärjestelmän vaikuttavuus ja kustannusten hallinta edellyttävät tietoon perustuvaa kehittämistä. Palvelujärjestelmässä tehtävän tutkimuksen rooli on myös tärkeä, huomioiden sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet, joissa yhtenä tavoitteena on palvelujärjestelmään sekä perusterveyden ja sosiaalihuollon palveluihin liittyvä tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistuminen.

2) edistää sosiaalihuollon vaikuttavuutta:

Vaikuttavuus voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusvaikuttavuusmittariston (KUVA) työssä vaikuttavuudella tarkoitetaan tavoiteltavien lopputulosten saavuttamista, mikä havaitaan tavoitteen suuntaisena muutoksena terveydessä ja hyvinvoinnissa tai ei-toivotun muutoksen välttämisenä/heikentämisenä. Vaikuttavuuteen pyritään tarjoamalla oikeasuhtaisella määrällä näyttöön tai parhaaseen ammattitietoon perustuvia palveluja niille, joiden voidaan odottaa niistä hyötyvän. Vaikuttavuus on sidoksissa palvelujen toteuttamiseen ja järjestämistapaan, voimavaroihin ja palvelutarpeeseen. Toisin sanoen muun muassa palvelujen laatu (asiakslähtöisyys, asiakas- ja potilasturvallisuus), yhteensovittaminen, saatavuus, saavutettavuus, käytössä olevat resurssit, laitteet ja henkilöstö sekä alueen väestön terveydentila ja palvelutarve sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimet vaikuttavat palvelujärjestelmän kykyyn tuottaa terveys- ja hyvinvointihyötyä.

Sosiaalihuollon vaikuttavuustutkimuksen erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että vaikuttavuus on harvoin suoraan osoitettavissa tehtyjen interventioiden kompleksisuuden vuoksi. Sama kompleksisuus koskee kuitenkin myös muuta sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvää vaikuttavuustutkimusta. Vaikuttavuuden tutkimuksen perustana voidaankin pitää asiakastyön jäsentämistä tutkimusperustaisesti ja tehtävien interventioiden arviointia vahvoilla tutkimusasetelmilla, joiden toteutus onnistuu myös käytännössä.

Vaikuttavuuden tutkimus on tärkeää, jotta olisi saatavilla ja käytettävissä tietoa, jonka pohjalta rajallisia resursseja voitaisiin sosiaalihuollossa kohdistaa mahdollisimman vaikuttavasti ja voidaan varmistua, että asiakkaan tueksi on käytössä parhaat mahdolliset työ- ja toimintatavat.

3) tukea sosiaalihuollon tutkimusperusteisuutta.

Tavoitteena olisi vahvistaa tutkimusperusteista toimintakulttuuria sosiaalityössä. Sen kautta voitaisiin kehittää ja ottaa käyttöön tutkimusnäyttöön perustuvia työmenetelmiä sosiaalityössä. Rajalliset resurssit sosiaalihuollossa on tärkeää voida suunnata vaikuttaviin ja tutkimusten perusteella parhaisiin toimiin. Tutkimustietoa tarvitaan sosiaalihuollon palveluissa esimerkiksi eri vaikuttavien palvelumuotojen kehittämiseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyys ja saatavuus ovat heikentyneet voimakkaasti. Tämän vuoksi sosiaali- ja terveydenhuollon veto- ja pitovoiman lisääminen on tärkeää. Mahdollisuus tehdä tutkimusta esimerkiksi osana sosiaalityöntekijän työtä voidaan nähdä myös henkilöstön veto- ja pitovoimaa lisäävänä seikkana. Tutkijanurien yhdistäminen käytännön sosiaalityöhön olisi merkittävä vetovoimatekijä alalla, jossa rekrytoinnin ongelmat aiheuttavat merkittäviä haasteita. Mahdollisuus yhdistää omaan työhön tutkimuksellista otetta lisäisi työn mielekkyyttä ja edistäisi työntekijöiden pysymistä työssään. Saadut tutkimustulokset voi myös olla helpompi toimeenpanna osaksi päivittäistä työtä, jos sosiaalihuollossa työskentelevillä on riittävästi tutkimuksellista osaamista.

2 §. *Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen painoalueet.* Säännöksessä määriteltäisiin yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen painoalueet. Painoalueisiin lisättäisiin voimassa olevaan asetukseen nähden laatu ja asiakasturvallisuus, sosiaalityön henkilöstö, asiantuntijuus ja työn rakenteet sekä vuosina 2020-2023 asetuksen perusteella rahoitettujen tutkimusten arviointitutkimus. Aiemmin painoalueina ollut sosiaalityötä sosiaali- ja terveydenhuollon etuuskien ja palveluiden järjestelmässä koskeva tutkimus ei uudessa asetuksessa olisi enää omana painoalueena, vaan uuden 2 §:n 2 momentin mukaan painoalueisiin kohdistuvan tutkimuksen tulisi

kytkeytyä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään. Myöskään sosiaalityön työmenetelmien tutkimus ei olisi enää omana erillisenä painoalueena. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden elämäntilanteisiin ja palvelutarpeisiin kohdistuvan tutkimuksen sanoitusta on muutettu hieman voimassa olevaan asetukseen nähden.

1) sosiaalityön vaikuttavuus, laatu ja asiakasturvallisuus;

Ensimmäinen painoalue keskittyisi vaikuttavuuden sekä laadun ja asiakasturvallisuuden tutkimukseen.

Vaikuttavuuden tutkimus keskittyy nykyisten ja uusien hoitojen ja palveluiden, hoito- ja palvelukäytäntöjen, työmenetelmien ja ehkäisevien toimien vaikuttavuuteen.¹ Tutkimustyöllä on perustavanlaatuisen merkitys myös sosiaalihuollon laadulle. Tutkimus tuottaa palveluiden käyttäjiä hyödyttäviä innovaatioita ja kehittää henkilöstön ammattitaitoa. Sosiaalityön laatu voisi itsessään olla myös tutkimusaiheena. Tällöin tutkimusaiheena voisi olla esimerkiksi eri lainsäädännössä olevien mitoitusten vaikutukset palveluiden laadulle. Sosiaalityön laatu ja asiakasturvallisuus ovat myös oleellisen osa palveluiden vaikuttavuutta.

Asiakasturvallisuuden edistäminen käytännössä tarvitsee myös tuekseen tieteellistä tutkimusnäyttöä. Asiakasturvallisuus ovat kivijalka, jota ilman hoito tai palvelu ei myöskään voi olla laadukasta eikä vaikuttavaa. Näin ollen asiakasturvallisuuden tutkimusta tarvitaan laadun ja vaikuttavuuden edistämiseksi. Asiakasturvallisuus on sosiaali- ja terveysministeriön Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian vuosille 2022-2026 mukaan laaja käsite, joka pitää sisällään sosiaalihuollon asiakkaan psyykkisen, fyysisen, sosiaalisen ja taloudellisen turvallisuuden. Asiakasturvallisuuden tutkimus on ollut vähäistä, eikä asiakasturvallisuuden laatu- ja vaikuttavuustietoa ole kerätty järjestelmällisesti. Turvallisuutta parantavien toimenpiteiden vaikuttavuuden ja turvallisuuskulttuuria parantavien toimien tutkimusta tarvitaan. Myös tutkimustietoa turvallisuus- ja työelämätaitojen omaksumisesta koulutuksen avulla tarvitaan. Lisäksi kansalliset mittarit ja niistä saatava vertailutieto on tärkeä tutkimusaihe.² Asiakasturvallisuuteen liittyvä tutkimus on poikkitieteellistä ja erityisesti organisaatioiden välistä, mikä osaltaan edistää myös sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä.

2) erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden elämäntilanteet ja palvelutarpeet;

Toinen painoalue keskittyy erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden elämäntilanteisiin ja palvelutarpeisiin. Useat sosiaalihuollon asiakkaista ovat haavoittuvassa asemassa. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden elämäntilanteista ja palvelutarpeista tarvitaan kuitenkin erityisesti tutkimustietoa, jotta heidät voidaan tunnistaa paremmin ja palveluita ohjata ja suunnata heille vaikuttavammin. Painoalueen mukaisiin tutkimuksiin voisi kuulua myös lainsäädännössä, esimerkiksi sosiaalihoitolaissa, määritelty erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden elämäntilanteisiin ja palvelutarpeisiin kohdistuva tutkimus.

¹ Itä-Suomen yliopisto, Vaikuttavuuden talo, <https://sites.uef.fi/vaikuttavuuden-talo/>

² Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategia ja toimeenpanosuunnitelma 2022-2026, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:2

Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat asiakkaat tarvitsevat ja käyttävät usein myös paljon muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Paljon palveluja tarvitsevat on tunnistettu keskeiseksi ryhmäksi sekä sosiaalihuollon että terveydenhuollon palveluissa ja olisi tärkeä suunnata kyseiseen asiakasryhmään sosiaalityön tutkimusta. Asiakasryhmän palvelujen kehittäminen liittyy usein myös muihin kuin vain sosiaalihuollon palveluihin.

3) ennakoivan, ehkäisevän ja rakenteellisen sosiaalityön tutkimus sekä innovaatiot sosiaalityössä;

Kolmas painoalue kohdistuu ennakoivan, ehkäisevän ja rakenteellisen sosiaalityön tutkimukseen sekä innovaatioihin sosiaalityössä. Rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittämistä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Rakenteellinen sosiaalityö kuuluu hyvinvointialueen lakisääteisiin sosiaalihuollon tehtäviin. Ennakoivaa ja ehkäisevää sosiaalityötä tehdään usein muualla kuin suoraan palvelujärjestelmässä. Niissä korostuvat yhteistyö muiden toimijoiden, kuten kuntien ja järjestöjen kanssa. Ennakoivalla ja ehkäisevällä sosiaalityöllä on suuri merkitys, sillä niiden avulla ihmisiä voidaan auttaa heidän omassa asuinympäristössään ja kevyemmällä toimilla ja täten myös osaltaan ehkäistä palvelutarvetta palvelujärjestelmässä. Sosiaalityön innovaatioihin liittyvä tutkimus taas voi nostaa tutkimuksen kohteeksi uusia sosiaalityön menetelmiä, joihin liittyvä tutkimus on vielä ollut vähäistä.

4) asiakkaiden osallisuus ja toimijuus sosiaalihuollossa;

Neljäs painoalue kohdistuu asiakkaiden osallisuuteen ja toimijuuteen sosiaalihuollossa. Asiakkaan osallisuus omissa palveluissaan on toimivien palveluiden edellytys. Tämä painopistealue mahdollistaa tutkimuksen asiakkaiden osallisuudesta ja toimijuudesta sosiaalihuollossa itsessään. Lisäksi painoalue mahdollistaa tutkimuksen siitä, miten yhteiskunnassa laajemmin voitaisiin sosiaalihuollon keinoin tukea asiakkaan osallisuutta ja toimijuutta. Tällöin painopiste nivoutuu paitsi asiakkaan oikeuksiin, myös sosiaalityön keskeiseen perustehtävään.

5) sosiaalityön henkilöstö, asiantuntijuus ja työn rakenteet

Viides painoalue kohdistuu sosiaalityön henkilöstöön, asiantuntijuuteen ja työn rakenteisiin. Pula sosiaalityöntekijöistä määrittää merkittävästi palvelujärjestelmän kykyä vastata asiakkaiden tarpeisiin. Sosiaalityöntekijät toimivat avainroolissa myös suhteessa muihin sosiaalihuollon palveluihin ja siksi pula sosiaalityöntekijöistä heijastuu laajasti koko sosiaalihuollon kenttään. Siksi sosiaalihuollon henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden näkökulmasta on tärkeää nostaa painoalueeksi myös sosiaalityön henkilöstöön liittyvät kysymykset. Painoalueessa sosiaalityökäsite voidaan ymmärtää laajasti siten, että se sisältää myös muun muassa sosionomien tekemän työn. Henkilöstöön liittyä tutkimus voisi pitää sisällään tutkimusta esimerkiksi henkilöstön riittävyydestä, työnjaosta ja työoloista. Asiantuntijuuteen liittyvä tutkimus voisi käsitellä esimerkiksi sitä, onko asiantuntijuus sosiaalityössä käytössä tarkoituksenmukaisella tavalla. Työn rakenteiden tutkimus mahdollistaa sosiaalityön käytäntöihin ja näkökulmiin vaikuttavien tekijöiden tutkimisen. Tällaisia ovat esim. johtaminen, tilaratkaisut ja tietojärjestelmät. Kyseiset tekijät vaikuttavat siihen, mihin sosiaalityön asiakastyössä kiinnitetään huomiota enemmän ja mihin vähemmän, palveluiden saavutettavuuteen, työntekijöiden jaksamiseen ja sitä kautta palvelun laatuun.

6) vuosina 2020-2023 tämän asetuksen perusteella rahoitettujen tutkimusten arviointitutkimus

Kuudes painoalue kohdistuisi asetuksen nojalla rahoitettujen tutkimusten arviointitutkimukseen. Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen rahoittaminen valtion varoista mahdollistettiin sosiaalihuoltolain muutoksella vuonna 2020. Rahoitus on tuonut sosiaalityön tutkimukseen kokonaan uuden rahoitusinstrumentin ja mahdollistanut sellaisen tutkimuksen rahoittamisen, mikä ei muita kanavia myöten olisi ollut mahdollista. Muutoksen nojalla tehdyistä tutkimuksista ei ole kuitenkaan saatavilla arviointitutkimusta. Arviointitutkimus on tärkeää rahoitusinstrumentin kehittämisen kannalta sekä sen varmistamiseksi, että tutkimus kohdentuu tarkoituksenmukaisesti palvelujärjestelmän kehittämiseen.

Lisäksi edellä kuvattuihin painoalueisiin kohdistuvan tutkimuksen tulisi kytkeytyä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on luonut rakenteellisia muutoksia palvelujärjestelmään ja luonut uusi mahdollisuuksia palveluiden kehittämiseen. Pykälän 2 momentin nojalla tarkoituksena on kytkeä sisällölliset painoalueet tiiviisti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään ja tarkastella sitä, kuinka palvelujärjestelmä pystyy vastaamaan erilaisiin tarpeisiin.

3 §. Valtakunnallinen sosiaalityön tutkimuksen arviointiryhmä. Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii asiantuntijoista koostuva valtakunnallinen sosiaalityön tutkimuksen arviointiryhmä, jonka toimikausi on neljä vuotta kerrallaan. Nykyinen arviointiryhmä on asetettu toimikaudeksi 1.12.2020–30.11.2024.

4 §. Valtakunnallisen sosiaalityön tutkimuksen arviointiryhmän tehtävät. Valtakunnallisen sosiaalityön tutkimuksen arviointiryhmän tehtäviä koskevaan säännökseen ei esitettäisi juurikaan sisällöllisiä muutoksia nykyiseen verrattuna. Sen lisäksi, mitä sosiaalihuoltolain 60 c §:ssä säädetään, valtakunnallisen arviointiryhmän tehtävänä olisi arvioida yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen tavoitteiden saavuttamista ja tutkimuksen laatua, määrää ja tuloksellisuutta sekä tehdä arviointien pohjalta ehdotus sosiaali- ja terveysministeriölle yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen rahoituksen jakamisesta ja siinä käytettävistä perusteista.

Arviointiryhmän tulisi seurata vuosittain yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen painoalueiden toteutumista ja tehdä yhteenveto arviointikauden tutkimustoiminnasta. Lisäksi arviointiryhmän tulisi antaa lausuntoja ja seurata sosiaalityön tutkimuksen tarpeita ja tilaa sekä tehdä ehdotuksia tutkimuksen vaikuttavuuden kehittämiseksi.

Uutena tehtävänä arviointiryhmän tulisi tukea uuden tiedon levittämistä ja hyödyntämistä sosiaalihuollossa ja muualla yhteiskunnassa. Kyseinen tehtävä ei kuitenkaan poistaisi tutkimushankkeiden tiedon levittämistarvetta, vaan toimisi sitä tukevasti.

5 §. Valtakunnallisen sosiaalityön tutkimuksen arviointiryhmän kokoonpano. Säännöksessä määriteltäisiin valtakunnallisen arviointiryhmän kokoonpano. Kokoonpanon tulisi olla riittävän monipuolinen, jotta se pystyisi arvioimaan tasapuolisesti ja puolueettomasti tehtyä sosiaalityön tutkimusta. Kokoonpanon tulisi olla alueellisesti kattava. Säännöksellä pyrittäisiin turvaamaan laaja ja monipuolinen asiantuntemus.

Arviointiryhmän puheenjohtajana toimisi sosiaali- ja terveysministeriön edustaja. Arviointiryhmässä tulisi lisäksi olla edustettuina ainakin Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta annetussa laissa (1230/2001) tarkoitetut osaamiskeskukset, sosiaalityön yliopistolliset yksiköt, ammattikorkeakoulut ja Suomen Akatemia sekä riittävä ja tasapuolinen edustus sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmästä. Arviointiryhmässä tulisi olla riittävä tieteellinen asiantuntemus yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen eri

tutkimusalueista ja -menetelmistä. Muutoksena aiempaan olisi, että opetus- ja kulttuuriministeriön esittämästä toiveesta johtuen opetus- ja kulttuuriministeriön edustajaa ei arviointiryhmässä enää jatkossa olisi. Tarvittaessa opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntemusta hyödynnetään muilla tavoin.

Sosiaali- ja terveysministeriö asettaisi arviointiryhmän ja siinä yhteydessä määrittelisi ryhmän koon asetuksella säädettyjen rajojen puitteissa.

7 §. Voimaantulo. Asetus olisi tarkoitettu tulemaan voimaan 19 päivänä helmikuuta 2024. Asetus olisi voimassa toistaiseksi, mutta arviointiryhmän tehtävänä on tehdä ministeriölle vuosittain ehdotus tutkimustoiminnan painoalueista ja tavoitteista seuraavalle vuodelle eli asetuksen 1 ja 2 § muutostarvetta arvioidaan vuosittain.

Asetuksella kumottaisiin aikaisempi 1 päivänä syyskuuta 2020 annettu sosiaali- ja terveysministeriön asetus yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimuksen rahoituksesta (605/2020).